

- консолідація активів переробки та збуту, для покращення конкурентного становища на національному ринку;
- захист національного ринку від глобальних ВІНК.

Перелік посилань

1. Державний комітет статистики України // Виробництво основних видів промислової продукції (1990-2008pp.) // <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» // <http://www.naftogaz.net/>
3. Левченко Г. Вертикальна інтеграція в нафтовій галузі України // Економіст. – 2005. – № 5. – с. 46–52.
4. Подколзина И. Какие факторы воздействуют на динамику нефтяного рынка // Вопросы Экономики – 2009. – № 2. – с. 90–104.
5. «Урядовий кур'єр»// Енергія інновацій // <http://www.ukurier.gov.ua/>

Глушко О. О.

к.е.н., науковий співробітник

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

ПРОМИСЛОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ І ПРОБЛЕМИ ГІРНИЧО-МЕТАЛУРГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ (ГМК) УКРАЇНИ

В статті з позицій системного підходу проаналізовано промисловий потенціал ГМК України, виявлено тенденції розвитку металургійної галузі. Здійснено оцінку конкурентних переваг української металургії на внутрішніх і зовнішніх ринках, а також забезпеченість сировинними ресурсами у майбутньому.

In the article from positions of approach of the systems industrial potential of GMK of Ukraine is analysed, found out progress of metallurgical industry trends. The estimation of competitive edges of Ukrainian metallurgy is carried out at the internal and oversea markets, and also providing the sources of raw materials in the future.

Ключові слова: промисловий потенціал, металургія, модернізація, енергозбереження.

Вступ. Промисловий потенціал гірничо-металургійного комплексу (ГМК) України – є фундаментальним елементом економіки країни. ГМК є основним донором бюджету країни, забезпечивши у 2009 р. близько 31 % надходжень валюти. Його частина у ВВП складає близько 15 %. На металургійну промисловість спираються і для неї працюють енергетика, машинобудування, будівництво та фінансово-економічна сфера. На підприємствах галузі працює більше півмільйона громадян. Підприємства ГМК істотно впливають на інвестиційний потенціал країни, визначають науково-технологічну спрямованість розвитку держави. Ресурсний потенціал ГМК України визначається наявними покладами залізної (4-е місце у світі) і

марганцевої руди, вугілля, вапняків. За підсумками 2009 р. металургійна промисловість України за обсягами виробництва займає восьме місце в світі. Її розвитку сприяє приваблива цінова кон'юнктура на зовнішніх ринках металопродукції.

Відмічені чинники позитивно впливають на економіку держави в цілому. Розвиток ГМК останніми роками відбувався на основі експортноорієнтованої моделі, з властивою їй високою залежністю від коливань зовнішньоекономічної кон'юнктури, політики природних монополій (постачальників залізорудної сировини, вугілля і т.д.) вартості енергоносіїв, що поставляються із-за кордону. Питання, пов'язані з аналізом стану і перспектив ГМК України, перебувають у центрі уваги науковців [1, 2, 3, 4, 5] і вимагають постійного визначення промислового потенціалу ГМК країни.

Постановка задачі. Мета дослідження полягає у необхідності здійснення аналізу промислового потенціалу і проблем ГМК України з урахуванням його стану у 2009 р.

Результати дослідження. Промисловий потенціал металургійної галузі слід розглядати не тільки виходячи з результатів її нинішньої діяльності, а перш за все на основі прогнозних показників розвитку галузі на середньострокову і довгострокову перспективу. Потенціал металургійного комплексу України складається, по-перше, з потенціалів окремих підприємств галузі, включаючи їх виробничий (технічний і технологічний), ресурсний, фінансовий, інвестиційний, трудовий, соціальний, кадровий, інтелектуальний, науковий, управлінський, а також потенціал регіональної інфраструктури і держави в цілому. Зрозуміло, що загальний економічний потенціал металургійної галузі, включаючи гірничорудні об'єкти, перевищує просту арифметичну суму потенціалів окремих підприємств завдяки ефекту їх взаємодії.

Таку вагому складову загального потенціалу металургії України, як наявність природних ресурсів і, перш за все, багатих покладів залізорудної сировини в Криворізькому басейні і марганцевих руд, можна віднести до важливих, але не вирішальних чинників. У світовій практиці є приклади, коли країни, які не мають власної сировинної бази, знаходяться на провідних позиціях по рівню розвитку металургії (Японія, Південна Корея та ін.). Аналіз інших складових показує, що за останні 18 років, на жаль, знизилися рівні кадрового, інтелектуального, наукового потенціалів як окремих підприємств і установ, так і галузі в цілому.

Як відомо, зміни цін на метал на світовому ринку носять хвильовий характер. До жовтня 2008 р. попит на метал і ціни на нього знаходилися на гребені хвилі, а собівартість металопродукції утримувалася на достатньо прибутковому рівні. Причин тут декілька.

По-перше, сталь як конструкційний матеріал поки не має належних замінників серед інших матеріалів і композитів в машинобудуванні, в будівництві і галузях промисловості.

По-друге, зростання цін на землю в більшості держав, дефіцит земель під цивільне і промислове будівництво вимагали розробки і впровадження нових

технологій в будівництві. Це, у свою чергу, привело до збільшення споживання металу під час зведення об'єктів підвищеної поверховості.

По-третє, економічно розвинені держави, вирішуючи свої екологічні проблеми, прагнуть ліквідувати у себе виробництва, які забруднюють навколишнє середовище. Вони вважають за краще купувати продукцію “брудних” підприємств за кордоном.

По-четверте, відновлення зруйнованих промислових і цивільних об'єктів Іраку, Лівану, Індонезії, Таїланду, інших держав Середнього Сходу, Азії вимагає багато металопродукції. А це потенційні ринки збуту українського металу.

Однак, починаючи з четвертого кварталу 2008 р., попит на продукцію металургійної галузі у світі, у тому числі і в Україні почав знижуватися, і ліше наприкінці 2009 р. розпочалося поживлення на світовому металургійному ринку.

Разом з тим, немає підстав вважати гарантованою безпеку потенціалу металургії України в майбутньому. Стабільність галузі, при наявних коливаннях цін на металопродукцію на зовнішніх ринках вельми хистка, внаслідок технічного і технологічного відставання більшості металургійних підприємств України від сучасного світового рівня.

Зберігаючи і розвиваючи ГМК, Україна збільшує свої екологічні проблеми. І тут на перший план виходить своєчасність вживання законодавчих і урядових заходів, які забезпечать, з одного боку, приріст ВВП, валютних надходжень від продажу металургійній продукції, а з іншої – гарантії населенню від можливих екологічних катастроф, збереження безпечних для життя умов в промислових районах країни.

Залізорудної сировини в Україні сьогодні достатньо і для внутрішнього, і для зовнішнього ринків. Різке зростання виробництва сталі в світі спричинило за собою збільшення попиту на залізорудну сировину і майже триразове підвищення цін на залізник за останні п'ять років.

В Україні є значні резерви збільшення виробництва залізорудної сировини. Так і досі залишається недобудованим Криворізький гірничо-збагачувальний комбінат окислених руд (КГОКОР). У його споруду, яка розпочалася у 1984 р. за участю України, Румунії, Словаччини та Німеччини, вкладено більш ніж 1,65 млрд. долл. Проектна потужність комбінату складає 10 млн. т. окатишей на рік при загальній вартості будівництва 2,4 млрд. долл. Будівельно-монтажні роботи на комбінаті виконані приблизно на 70 %. Протягом останнього часу з'явилася зацікавленість ряду могутніх іноземних компаній у придбанні КГОКОРа, з метою його добудови і експлуатації.

Виробництво залізорудної сировини, сталі та металопродукції взагалі в Україні, як і в Росії, вкрай монополізовано. Більше 95% виробництва сталі та металопрокату зосереджено на 10-ти металургійних підприємствах.

Для металургів останніми роками одним з головних було і залишається питання забезпечення заводів коксом. При нинішніх витратах коксу, на виробництво тонни чавуну в цілому для забезпечення галузі необхідно виробляти близько 18-19 млн. т. коксу. Україна має достатні технічні можливості для виробництва такої кількості коксу. Проте проблема полягає в

тому, що вугледобувні підприємства України не можуть забезпечити коксохімічні підприємства вугіллям, що коксується, у необхідній кількості. Крім того, в українському вугіллі міститься підвищена кількість сіри. Тому Україні необхідно завозити приблизно 10-11 млн. т. вугільного концентрату. Частка коксу в собівартості металопродукції складає приблизно 20 %. Витрати коксу на підприємствах України для виплавки однієї тонни чавуну складають більше 500 кг. На металургійних підприємствах технічно розвинених країн Європи, Японії, США – близько 350 кг. Наприклад, доменні печі фірми «Пауль Вюрт», які експлуатуються на металургійних комбінатах Німеччини та інших країн, при високій продуктивності використовують тільки 270-280 кг коксу і близько 160 кг дешевого пилевугільного палива (ПВП) на 1 т чавуну. Тому потрібно здійснювати технологічні рішення, які забезпечують економію коксу у доменному виробництві.

Зношеність основних фондів у металургії складає більше 60 %. У нинішньому стані чорна металургія України здатна проводити близько 40 млн. т. металу. У 2009 р. українські металурги виплавили лише 30 млн. т. металургійної продукції. Оскільки ціни на металопродукцію знизилися, практично всі підприємства галузі закінчили 2009 р. із збитками. Плани технологічної модернізації устаткування відклалися або були значно скорочені. За оцінками фахівців, в результаті низького технологічного рівня виробництва, на підприємствах металургійної галузі на виготовлення однієї тонни сталі в Україні витрачається 52,8 людини/години, тоді як в Росії цей показник складає 38,1, а в Германії – 16,8. Така система експлуатації ГМК України є вкрай небезпечною.

Максимальне споживання металу в рік навіть в технічно розвинених країнах рідко перевищує 200 кг на душу населення (у США та Японії – на рівні 340-360 кг/чол.). На відміну від зазначених країн, де розвинені машинобудування і автомобілебудування, і де метал вивозять з країни у великій кількості у вигляді автомобілів або іншої металоємної техніки, в Україні залишається сподіватися тільки на збільшення обсягів будівництва, де використовується велика кількість арматури, катанки і іншого “будівельного” металу. В кращому разі Україна зможе споживати 170-180 кг металу з розрахунку на одного громадянина. Виходить, що 7-8 млн. т. на рік буде затребувано внутрішнім ринком, інші 30 млн. т. потрібно експортувати (за результатами 2009 р. – 5 млн. т. і 24 млн. т. відповідно).

Які шляхи розвитку металургії України слід вважати найперспективнішими? Однозначної відповіді на це питання не існує. Представляється, що в першу чергу це поліпшення якості виробленої металопродукції. Перспективним напрямом розвитку металургії залишається будівництво міні-заводів і металургійних мікрозаводів.

Модернізація підприємств гірничо-металургійного комплексу України повинна передбачатися і проводитися у напрямі нарощування експортного потенціалу і розширення обсягів виготовлення продукції високого ступеня переробки і вищого рівня якості, для забезпечення ефективності виробництва і конкурентоспроможності вітчизняної промисловості на зовнішніх і внутрішніх

ринках.

Україна – газодефіцитна країна. Економіка України має низький рівень самозабезпечення енергетичними ресурсами при реальній довгостроковій перспективі збільшення цін на енергоносії. Найбільш актуальною для металургії України є проблема тепло і енергозбереження. Збереження і підвищення конкурентоспроможності української металургії можливе тільки за умови розповсюдження ресурсо- і енергозберігаючих технологій.

Енерговитратність виробництва української сталі на 20-25 % вище загальносвітового. Майже половина металургійного виробництва в Україні сьогодні працює, використовуючи енерговитратну мартенівську технологію виплавки сталі. Очевидним рішенням є перехід на конвертерний спосіб плавки і безперервне литво слябів. Враховуючи необхідність великих капітальних вкладень на реалізацію цих рішень і високий рівень відробітку технології мартенівського виробництва на заводах України, перехід на сучасні технології можна здійснити поступово з використанням ефективних технічних рішень (піч-ківш, безперервне литво сталі, електрометалургійні міні-заводи і ін.).

Висновки. Способи виготовлення металопродукції навіть в довгостроковій перспективі не зазнають докорінних змін. Екологічні проблеми загострюватимуться. До першочергових завдань, які повинні вирішуватися на шляху розвитку гірничо-металургійної галузі, відносяться істотне зменшення витрат коксу і використання природного газу в доменному виробництві, виведення з експлуатації застарілих мартенівських печей, розширення електросталеплавильного виробництва і безперервного розливання сталі, впровадження всіх можливих заходів, щодо теплосбереження і економії енергії у прокатному виробництві.

Перелік посилань

1. С. Грищенко. Українська металургія-2008: успішний старт, криза та її уроки // Дзеркало тиждня. – 2009. – №9.
2. Г. Резник. Кто не успел – тот опоздал // Дзеркало тиждня. – 2008. – №41. В. Точилін та ін. Енергетичний поштовх до модернізації металургії // Дзеркало тиждня. – 2006. – №3.
3. С. Удовік. Чи безперспективна металургія // Дзеркало тиждня. – 2003. – №25.
4. В. Козаченко. Чи потрібне українській економіці «сталеве зозулення» і що з ним робити? // Дзеркало тиждня. – 2007. – №34.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Державний комітет статистики України).

Змієнко М.О.

аспірант, асистент НТУУ «КПІ»

Клімнік О.О.

студент ФММ, НТУУ «КПІ»

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ